

СЕРЕДНЯ ОСВІТА
(за предметними спеціальностями)

DOI 10.31651/2524-2660-2020-2-243-248
ORCID 0000-0002-6306-5739

НАЗАРЕНКО Галина Анатоліївна,

докторка педагогічних наук, професорка, проректорка,
КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників
Черкаської обласної ради»,
e-mail: nagaan@ukr.net

УДК 33:005.336.2]:[008:321.7]-057.874(045)

**ПІДПРИЄМНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ
КУЛЬТУРИ ДЕМОКРАТИЗМУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

На основі здійсненого теоретичного аналізу поглядів сучасних учених стосовно змісту поняття «підприємницька компетентність», а також урахування реалій становлення в Україні демократичного способу життя, вільного підприємництва та ринкової економіки актуалізовано доцільність трактування сутності цього феномену не лише як складової частини виховання поваги до цінностей демократичного способу існування, поліпшення добробуту кожної людини, покращення економічного стану країни і суспільства загалом, а й як компоненту культури демократизму учнівської молоді.

У цьому контексті запропоновано визначення підприємницької компетентності як комплексу знань, умінь, звичок, цінностей, ставлень та набутого досвіду, що у сукупності забезпечать успішну діяльність старшокласників як суб'єктів демократичної взаємодії в соціально-економічній сфері суспільного життя.

Наголошено, що підприємницька компетентність характеризується усвідомленням учнями мети і мотивів власної діяльності в умовах ринкової економіки, опануванням уміннями планувати, самостійно діяти та здійснювати самооцінку дій і вчинків, спроможність набувати досвід взаємодії у демократичному середовищі суспільно-економічного життя.

Визначено когнітивний, емоційно-ціннісний та діяльнісно-практичний компоненти підприємницької компетентності як компонента культури демократизму учнівської молоді.

Висвітлено якісні характеристики підприємницької компетентності особистості старшокласника, яка базується на цінностях демократії, демократичній спрямованості поведінки та діяльності, здатності до самовизначення, самореалізації у різних сферах життя, пов'язаних із власним соціальним статусом і добробутом, а також розвитком суспільства та держави в цілому.

Ключові слова: компетентність; підприємницька компетентність; культура демократизму; учень старших класів; когнітивний компонент; емоційно-ціннісний компонент; діялісно-практичний компонент; самовизначення; самореалізація; демократичне середовище.

Постановка проблеми. Прагнення України до стійкого соціально-економічного розвитку підвищує суспільну значущість економічних (зокрема – підприємницьких) знань для кожної людини-громадянина як передумови якісної та ефективної життєдіяльності в умовах становлення ринкової економіки.

Саме тому вагомого значення нині набуває підприємницька освіта, головними завданнями якої є усвідомлення кожною особистістю цінності й переваги демократичного способу життя, вільного підприємництва та ринкової економіки; розвиток навичок активного та ініціативного суб'єкта економічної сфери життєдіяльності, самостійного прийняття життєво важливих рішень; виховання поваги до свобод, приватної власності та законів, відчуття відповідальності за свій власний економічний стан і долю всього суспільства.

Унаслідок цього у Концепцію «Нова українська школа» підприємницьку компетентність було включено до списку ключових компетентностей, якими мають оволодіти учні закладів середньої загальної освіти. У цьому стратегічному документі реформування української системи освіти наголошується, що «потужну державу і конкурентну економіку забезпечить згуртована спільнота творчих людей, відповідальних громадян, активних і підприємливих» [1, с. 5].

Ініціативність і підприємливість як одна із ключових компетентностей нової української школи трактується авторами-розробниками як «уміння генерувати нові

ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави. Вміння раціонально вести себе як споживач, ефективно використовувати індивідуальні заощадження, приймати доцільні рішення у сфері зайнятості, фінансів тощо» [там само, с. 12].

Ці положення зумовляють необхідність формування в учнів підприємницької компетентності, яку ми розглядаємо не лише як складову частину виховання поваги до цінностей демократичного способу існування, поліпшення добробуту кожної людини, покращення економічного стану країни і суспільства загалом, а й як компонент культури демократизму учнівської молоді.

У здійсненому нами дослідженні культура демократизму визначена як інтегральне особистісне утворення старшокласника – активного, самостійного та відповідального громадянина демократичної держави, що характеризується інтеріоризацією ним системи цінностей демократії, усвідомленістю власних переконань, ставлень, мотивів, цілей та засобів самовизначення, самореалізації, саморозвитку як суб'єкта демократичної взаємодії з іншими громадянами, інститутами громадянського суспільства, органами державної влади та місцевого самоврядування, сформованістю якостей, здатностей і звичок, що визначають демократичний спосіб поведінки й діяльності у соціальній, економічній, політичній і культурній сферах життєдіяльності [2, с. 82].

У цьому контексті можемо розглядати *підприємницьку компетентність* як компонент культури демократизму старшокласників, який у своїй структурі містить *комплекс знань, умінь, звичок, цінностей, ставлень та набутого досвіду, що у сукупності забезпечать успішну діяльність учнівської молоді як суб'єктів демократичної взаємодії в соціально-економічній сфері суспільного життя*. Це, своєю чергою, спрямовує зусилля педагогів на сприяння усвідомленню учнями мети і мотивів власної діяльності в умовах ринкової економіки, розвиток умінь планувати, самостійно діяти та здійснювати самооцінку дій і вчинків, набуваючи при цьому досвіду взаємодії у демократичному середовищі суспільно-економічного життя.

Зважаючи на особливу значущість проблеми формування підприємницької компетентності для учнів старших класів, які мають бути готовими до самостійної діяльності та взаємодії у соціально-економічному житті демократичного суспільства, спробуємо висвітлити зміст цієї дефініції в контексті культури демократизму особистості.

Метою статті є висвітлення сутності феномену «підприємницька компетентність», визначення та характеристика структури цього поняття як компонента культури демократизму учнівської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім, зазначимо, що зміст поняття «компетентність» і теоретико-методичні основи компетентнісного підходу нині вичерпно досліджено у наукових працях Н. Бібік, А. Ващенко, І. Єрмакова, І. Зимньої, О. Локшиної, О. Овчарук, А. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторського та інших учених, які пов'язують цей феномен із здатністю й готовністю виконувати функції відповідно до прийнятих у соціумі в конкретно-історичний момент норм, стандартів і вимог; умінням орієнтуватись у соціальних ситуаціях, спроможністю обирати адекватні та ефективні способи розв'язання життєвих проблем; здатністю особистості гнучко орієнтуватись у мінливих соціальних умовах та ефективно взаємодіяти із соціальним середовищем; знаннями, вміннями, життєвим досвідом особистості, необхідними для розв'язання життєвих завдань і продуктивного здійснення власного життя; здатністю особистості до ситуативної діяльності, коли набуті знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їх наслідки; здатністю застосовувати знання й досвід у життєвих ситуаціях, керуючись пріоритетністю цінностей [2, с. 163].

Дослідивши різноманітність поглядів науковців на зміст терміну «компетентність», можемо стверджувати, що всі вони визнають, що цей феномен базується на комплексі *знань, умінь, навичок, цінностей, ставлень та набутого досвіду*, які дозволяють особистості ефективно діяти у різних сферах життя [там само, с. 164].

Можемо констатувати зростання уваги вчених до дослідження сутності поняття «підприємницька компетентність».

Так, Ю. А. Білова трактує цей вид компетентності як особистісну якість, здібність, модель поведінки, необхідні для успішного вирішення певних бізнес-задач та досягнення високих результатів у підприємницькій діяльності, та пов'язує цей феномен із спроможністю володіти засобами, що дають особі можливість ефективно організувати особисту та колективну підприємницьку діяльність [3, с. 15–17].

У Європейській довідковій системі (Key Competences for Lifelong Learning. A European Reference Framework) підприємницька

компетентність тлумачиться як здатність особистості втілювати ідеї у сферу економічного життя, як інтегрована якість, що базується на креативності, творчості, інноваційності, здатності до ризику, а також спроможності планувати та організовувати підприємницьку діяльність [4].

За переконаннями О. М. Коберника, про сформованість в учнів підприємницької компетентності свідчать їхні знання з основ економічного аналізу господарської діяльності й підприємництва, уміння здійснювати міні-маркетингові дослідження, здатність співвідносити свої потреби й власні економічні інтереси з потребами інших людей, із наявними матеріальними, трудовими й природними ресурсами; готовність здійснювати організовувати власну підприємницьку діяльність, складати, здійснювати й оцінювати бізнес-проекти, приймати економічно обґрунтовані рішення; аналізувати і оцінювати власні професійні можливості, здібності та співвідносити їх з потребами ринку праці [5, с. 89].

На думку О. С. Проценка, першоосновою підготовки підприємця є формування саме підприємницьких умінь, зокрема: уміння вибору та створення бізнес-плану; уміння легалізувати свій бізнес; уміння досліджувати ринок з метою просування товару чи послуг; уміння презентації себе як підприємця та результатів своєї праці; комунікативні вміння (вести переговори, переконувати, відстоювати власну точку зору, уміння пропонувати та продавати товари та послуги); уміння користування новітніми технологіями та досягненнями науково-технічного прогресу [6, с. 298–301].

Доцільно зауважити, що названі вище вчені сходяться на думці про те, що цілеспрямоване формування підприємницької компетентності сприятиме повноцінному розвитку особистості, яка готова змінювати, удосконалювати умови свого життя, вільно обирати свій життєвий шлях у складних ринкових умовах, виходячи із власних прагнень, умінь і особистісних якостей як майбутнього підприємця [7, с.26].

У наукових працях останніх років досліджуються актуальні проблеми формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій (М. Ляшенко, 2016); виховання підприємливості та формування економічного мислення в учнів (І. В. Пронікова, 2016); формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців як складової професійної компетентності особистості (В. І. Майковська, 2017); інтеграції підприємницької компетентності до змісту навчальних програм

середньої освіти (О. В. Овчарук, 2018); формування підприємницької компетентності у високоздібних учнів підліткового віку (А. С. Ткачов, 2018); оновлення змісту шкільної економічної освіти як фактору формування підприємницької компетентності старшокласників (Н. А. Ковчин, 2019) та інші.

Зокрема, М. Ляшенко під підприємницькою компетентністю розуміє відповідну здатність людини, що об'єднує в собі знання, уміння й навички з основ підприємництва в професійній діяльності, готовність до створення власного бізнесу, здатність довести свої наукові здобутки до комерціалізації та впровадити їх у певній галузі економіки; уміння критично осмислювати й використовувати різноманітну інформацію; творчий підхід до справи, наявність певних лідерських якостей [8, с. 53].

За результатами наукового пошуку, здійсненого А. С. Ткачовим, під підприємницькою компетентністю слід розуміти інтегративне особистісне утворення, яке забезпечує спроможність людини адекватно співвідносити власні можливості, економічні інтереси та потреби – з потребами інших людей, наявними матеріальними, трудовими, природними й екологічними ресурсами, а також готовність здійснювати успішну підприємницьку діяльність, спрямовану на отримання різних матеріальних та соціальних вигід [9, с. 116].

Не применшуючи значення названих вище наукових доробків, все ж зауважимо, що в них прояви підприємницької компетентності особистості традиційно пов'язуються вченими, в основному, з економічною сферою суспільного життя.

Дещо інший підхід пропонує група зарубіжних та вітчизняних учених, що здійснили міжнародне дослідження *EntreComp*, у ході якого було розроблено спільну еталонну рамку підприємницької компетентності з метою допомоги громадянам у розвитку їхньої здатності до активної участі в житті суспільства, керування власним життям, кар'єрою та ініціативами зі створення певної цінності. Учасники дослідження *EntreComp* підприємливість розуміють як наскрізну ключову компетентність, яку застосовують як окремі особи, так і групи осіб *у всіх сферах життєдіяльності*. За переконаннями вчених, користуючись можливостями та ідеями у різних сферах суспільного життя, підприємлива особистість втілює ці ідеї та можливості у цінність для інших: «Підприємливість як компетентність, – наголошують дослідники, – стосу-

ється всіх сфер життєдіяльності. Вона дає громадянам можливість піклуватися про власний розвиток, робити активний внесок у розвиток суспільства, виходити на ринок праці як найманий працівник або самозайнята особа, а також започатковувати власну справу чи виводити на вищий рівень підприємство, яке може мати *культурне, соціальне або комерційне спрямування* [10, с. 11-15].

Цілком погоджуючись із такою позицією, ми розглядаємо підприємницьку компетентність у контексті культури демократизму та визначаємо цю дефініцію як комплекс знань, умінь, звичок, цінностей, ставлень та набутого досвіду, що у сукупності забезпечать успішну діяльність старшокласників як суб'єктів демократичної взаємодії в соціально-економічній сфері суспільного життя, а також сприятимуть ефективному вирішенню проблем *у різних сферах життя*, пов'язаних із власним соціальним статусом і добробутом, а також розвитком суспільства та держави в цілому.

Суто в *економічній* сфері життєдіяльності учнівська молодь, якій притаманна підприємницька компетентність, готується стати у дорослому житті конкурентоспроможними спеціалістами, знайомиться з основними економічними законами і проблемами суспільства, здійснює вибір майбутньої професії, навчається працювати у команді, бере активну участь у суспільно корисній праці, усвідомлює себе як майбутніх платників податків, знайомиться із правами споживачів та навчається законними способами їх захистити як індивідуально, так і за допомогою інститутів громадянського суспільства.

Натомість у демократичному середовищі повноцінного суспільно-економічного життя, зокрема, у *соціальной, культурній, економічній та політичній сферах*, підприємницька компетентність як компонент культури демократизму особистості характеризується усвідомленням учнями мети і мотивів власної діяльності в умовах ринкової економіки, опануванням умінням планувати, самостійно діяти та здійснювати самооцінку дій і вчинків, спроможність набувати досвід взаємодії у створенні цінностей для себе та інших.

Вважаємо за доцільне наголосити, що якісні характеристики підприємницької компетентності як компонента культури демократизму особистості старшокласника базуються на цінностях демократії, демократичній спрямованості поведінки та діяльності, здатності до самовизначення, самореалізації *у різних сферах життя*,

пов'язаних із власним соціальним статусом і добробутом як усього суспільства, так і окремої особистості.

Підприємницька компетентність учнівської молоді в умовах демократичного суспільства базується на *термінальних* (виражають найважливіші ідеали і сенси життя, є найбільш бажаними та емоційно привабливими), *інструментальних* (відображують схвалювані у демократичному суспільстві засоби досягнення мети) та *оперативних* (проявляються у реальній поведінці особистості як суб'єкта демократичної взаємодії) *цінностях* культури демократизму: термінальна цінність *«добробут»* як мета демократичного суспільства забезпечується реалізацією інструментальних цінностей *«приватна власність», «вільне підприємництво», «суспільно корисна праця»* та передбачає наявність в особистісній системі таких оперативних цінностей, як *здатність до професійного самовизначення, готовність стати конкурентоспроможним фахівцем, спроможність до суспільно корисної праці*. Опанування цими цінностями сприятиме усвідомленню старшокласниками власної самоцінності в умовах демократичного суспільства, допоможе осмислити, як особистість повинна жити, будувати свою долю, як оцінювати себе і своє існування, якої мети прагнути.

На основі теоретичного аналізу поглядів сучасних учених зміст підприємницької компетентності старшокласника розглядаємо в єдності трьох таких складників: ціннісна сфера особистості, її спрямованість, здатність особистості-суб'єкта до самореалізації в соціально-економічному житті суспільства. Ці складники виявляють себе на знаньовому, емоційному та діяльнісному рівнях. Це зумовило виокремлення у структурі підприємницької компетентності когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісно-практичного компонентів.

Когнітивний компонент характеризується усвідомленням сутності цінностей демократії та основних економічних законів як основи підприємницької свідомості й самосвідомості учнів. Цей компонент об'єднує сукупність знань про сутність підприємницької компетентності та особливості її прояву у демократичному суспільстві; способів демократичної взаємодії соціальних суб'єктів, а також способів самопізнання, самореалізації та саморозвитку як суб'єктів життєдіяльності.

Емоційно-ціннісний компонент визначається демократичною спрямованістю поведінки учнівської молоді в соціально-економічному житті суспільства, виступає

як система ціннісних орієнтацій (потреб, інтересів, переконань, ідеалів) і мотивів самовизначення та самореалізації у демократичному суспільстві та проявляється у ставленні учнівської молоді до подій, фактів, явищ, оточуючих людей, дійсності, до самих себе як носіїв підприємницької компетентності.

Діяльнісно-практичний компонент характеризується самовизначенням та самореалізацією старшокласників в соціально-економічній сфері суспільного життя, накопиченням особистісного досвіду як суб'єктів демократичної взаємодії. Цей компонент передбачає сформованість у молоді якостей і здатностей, вмінь застосувати підприємницькі вміння, а також здатність до самовизначення, самореалізації та саморозвитку у соціальній, економічній, політичній і культурній сферах суспільного життя.

Слідом за В. Татенком розглядаємо *самовизначення та самореалізацію* особистості-суб'єкта як свідомий процес розгортання та зростання сутнісних сил особистості, її задумів, творчих здібностей, умінь, потреб, мотивів, життєвих цінностей, тобто акт свідомої реалізації учнівською молоддю своєї сутності й особистісного потенціалу як носія підприємницької компетентності. Вважаємо за доцільне наголосити, що потреба у самовизначенні й самореалізації задовольняється самим суб'єктом шляхом цілеспрямованої взаємодії з природним, соціальним та психологічним оточенням, при чому особистість-суб'єкт несе власну відповідальність за себе та своє життя [11].

Підсумовуючи, наголосимо, що кожен із аналізованих компонентів (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-практичний) передбачає динаміку змін, а у своїй сукупності вони відображають зміст підприємницької компетентності як компонента культури демократизму старшокласників.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Висвітлення сутності підприємницької компетентності в контексті культури демократизму особистості, визначення та характеристика її компонентної структури у подальшому науковому пошуку сприятиме розробленню теоретичних і практичних засад спеціально організованого освітнього процесу, що забезпечуватиме самовизначення та самореалізацію учнів старших класів як носіїв підприємницької компетентності та суб'єктів демократичної взаємодії у різних сферах суспільного життя.

Список бібліографічних посилань

1. Концепція «Нова українська школа». затв. рішенням колегії МОН, від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://cutt.ly/YuiWOd1> (дата звернення: 17.03.2020)
2. Назаренко Г. А. Виховання культури демократизму учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів: монографія. Умань: ФОП Жовтий О. О. 2015. 394 с.
3. Білова Ю. А. Поняття та структура підприємницької компетентності // *Наукові записки: Збірник наукових праць Рівненського ДГУ*. 2013. Випуск 7 (50). С. 15–17.
4. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program OECD (Draft). P. 8.
5. Коберник О. М. Теоретико-методичні засади компетентнісного підходу в технологічній освіті. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць*. Київ – Вінниця, 2014. Вип. 37. С. 85–91.
6. Проценко О. С. Підприємницькі уміння як складник життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 30 (83). С.298–301
7. Назаренко Г. Формування підприємницької компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів у відповідності до вимог нових державних стандартів: метод. посібн. Черкаси: ЧОПОПП, 2014. 68 с.
8. Ляшенко М. Формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій. *Наукові записки: зб. наук. пр. Кіровоград. держ. пед. ун-т імені В. Винниченка. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. Кіровоград, 2016. Вип. 9, ч. 3. С. 51–54.
9. Ткачов А. С. Формування підприємницької компетентності у високоздібних учнів підліткового віку: Збірник наукових праць *Педагогіка та психологія*. Харків, 2018. Вип. 59 с.116
10. Bacigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y., Van den Brande, G. (2016). *EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework*. Люксембург: Publication Office of the European Union; EUR 27939 EN; doi:10.2791/593884 URL: http://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2016.07.8-9_EntComp/EntreCompFramework%20UKR.pdf (дата звернення: 17.03.2020)
11. Татенко В. О. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології. *Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії: наукове видання* [за заг. ред. В. О. Татенка]. Київ: Либідь, 2006. 360 с.

References

1. The Concept of the «New Ukrainian School». Approved by the decision of the MES board 14.12.2016 № 988-p. Retrieved 17.03.2020, from <https://cutt.ly/YuiWOd1> (in Ukr.).
2. Nazarenko, H. (2015). Education of Culture of Democracy in Comprehensive Schools' Senior Pupils: Monograph. Uman: Zhovtyi O. (in Ukr.).
3. Bilova, Yu. (2013). The Concept and Structure of Entrepreneurial Competence. *Scientific Notes* [Rivne State Humanitarian University], 7(50): 15–17. (in Ukr.).
4. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program – OECD (Draft). 8. (in Eng.).
5. Kobernyk, O. (2014). Theoretical and methodological

- principles of the competence approach in technological education. *Modern information technologies and innovative teaching training methods: methodology, theory, experience, problems*, 37: 85–91. (in Ukr.).
6. Protsenko, O. (2013). Entrepreneurial Skills as a Component of Life Competence of Vocational Schools' Students. *Pedagogy of formation of creative personality in higher and general education schools*, 30: 298–301. (in Ukr.).
 7. Nazarenko, H. (2015). Formation of Entrepreneurial Competence in Students of Secondary Schools in Accordance with the New State Standards' Requirements. Cherkasy: Regional Teachers' Training Institute. 68 p. (in Ukr.).
 8. Liashenko, M. (2016). Formation of Entrepreneurial Competence in Future Technology Teachers. *Scientific Notes. Problems of Methods of Physical-Mathematical and Technological Education* [Kirovograd State Pedagogical University named after V. Vynnychenko], 9(3): 51–54. (in Ukr.).
 9. Tkachov, A. (2018). Formation of Entrepreneurial Competence in Highly Capable Adolescent Students. *Pedagogy and Psychology*, 59: 116. (in Ukr.).
 10. Bacigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y., Van den Brande, G. (2016). *EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework*. Luxembourg: Publication Office of the European Union; EUR 27939 EN; doi:10.2791/593884. Retrieved 17.03.2020, from http://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2016.07.8-9_EntComp/EntreCompFramework%20UKR.pdf (in Eng.).
 11. Tatenko, V. (2006). Subject-action paradigm in modern psychology. In V.Tatenko (Ed.) *Man. Subject. Deed: Philosophical and psychological studies*. Kyiv: Lybid. 360 p. (in Ukr.).

NAZARENKO Halyna,

Doctor in Pedagogy, Professor, Vice Rector,

MEI «Cherkasy Regional Institute of Postgraduate Education of Teachers of the Cherkasy Regional Council»

ENTREPRENEURIAL COMPETENCE AS A COMPONENT OF THE DEMOCRACY CULTURE OF STUDENTS

Summary. Introduction. There is an urgent need to establish a democratic environment of economic life of society in the conditions of formation of free enterprise and market economy in Ukraine. This gives grounds to interpret the essence of entrepreneurial competence of the individual not only as part of the formation of values of democratic life, improving the welfare of each person and the economic condition of the country and society as a whole, but also as a component of a culture of democracy in students.

Purpose. The purpose of the article is to highlight the essence of the phenomenon of entrepreneurial competence, the definition and characterization of the structure of this concept

Results. Based on the theoretical analysis of the views of modern scientists, the content of entrepreneurial competence of high school students is considered in the unity of the following components: the value sphere of personality, its orientation, the ability of the individual to self-realization in socio-economic life. These components manifest themselves on the cognitive, emotional and activity levels. This led to the separation in the structure of entrepreneurial competence of cognitive, emotional-value and activity-practical components. The cognitive component is characterized by awareness of the essence of the values of democracy and basic economic laws as the basis of entrepreneurial consciousness and self-awareness of students. The emotional and value component is determined by the democratic orientation of the behaviour of student youth in the socio-economic life of society. Activity-practical component is characterized by self-determination and self-realization of high school students in the socio-economic sphere of public life, the accumulation of personal experience as subjects of democratic interaction.

Originality. In the context of the culture of democracy, it is proposed to define entrepreneurial competence as a set of knowledge, skills, habits, values, attitudes and experience, which together will ensure the successful operation of high school students as subjects of democratic interaction in the socio-economic sphere of public life. Students are preparing to become competitive professionals in adult life, get acquainted with the basic economic laws and problems of society, choose a future profession, learn to work in a team, take an active part in community service, realize themselves as future taxpayers, get acquainted of consumer rights and learn to protect them in

legitimate ways both individually and through civil society institutions.

It is emphasized that entrepreneurial competence is characterized by students' awareness of the purpose and motives of their own activities in a market economy, mastering the ability to plan, act independently and carry out self-assessment of actions and deeds, the ability to gain experience in a democratic environment of socio-economic life.

Here are defined the terminal, instrumental and operational values on which the entrepreneurial competence of student youth in the conditions of a democratic society is based. Terminal value "welfare" as a goal of a democratic society is provided by the realization of such instrumental values as "private property", "free enterprise", "socially useful work" and implies the presence in the personal system of such operational values as ability to professional self-determination, readiness to become a competitive specialist, ability to socially useful work. Mastering these values will help high school students realize their self-worth in a democratic society, will help to understand how a person should live, build one's own destiny, to evaluate oneself and one's own existence, what purpose to long for.

The article deals with qualitative characteristics of entrepreneurial competence of a high school student, based on the values of democracy, democratic behaviour and activity, ability to self-determination, self-realization in various spheres of life related to their own social status and well-being, as well as the development of society and the state as a whole.

Conclusion. Elucidation of the essence of entrepreneurial competence in the context of the culture of individual democracy, definition and characterization of its component structure will promote the development of theoretical and practical principles of specially organized educational process that will ensure self-determination and self-realization of high school students as subjects of democratic interaction in the socio-economic sphere of public life.

Key words: competence; entrepreneurial competence; culture of democracy; high school student; cognitive component; emotional and value component; activity-practical component; self-determination; self-realization; democratic environment.

Одержано редакцією 29.04.2020
Прийнято до публікації 17.05.2020